

Nyilatkozat

a leköszönő nemzetiségi biztoshelyettes által az egyházi iskolák szegregációs hatása és a helyi önazonosság védelme tárgyában kiadott dokumentumok nyilvánossága és az azokról folytatott érdemi párbeszéd kapcsán

Prof. dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet 12 évig látta el a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét biztoshelyettesként az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalában. Mandátumának lejártá előtt közvetlenül, 2025. november 3-án két fontos, a roma nemzetiségek jogait érintő dokumentumot adott ki, egyrészt az egyházi intézmények működése és a roma gyerekek iskolai szegregációja közötti összefüggésekről egy elvi állásfoglalást, illetve a helyi önazonosság védelméről szóló 2025. évi XLVIII. törvény gyakorlati alkalmazásával összefüggésben egy figyelemfelhívást.

Mindkét dokumentum¹ közvetlenül is érinti a gyermekek jogait, ezért a **Gyermekjogi Civil Koalíció** (a továbbiakban: Koalíció) **fontosnak tartja a biztoshelyettes által tett legfőbb megállapítások és javaslatok kihangosítását a közvélemény tájékoztatása érdekében**, különös tekintettel arra, hogy az állásfoglalások az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának honlapján már nem elérhetőek.

A két dokumentumot ezért - mások mellett - a Koalíció a saját honlapján is elérhetővé teszi a nyilvánosság számára, mert **a láthatóság maga a demokrácia egyik alapfeltétele**. Az alábbiakban összefoglaljuk a dokumentumok legfontosabb megállapításait, valamint bemutatjuk a Gyermekjogi Civil Koalíció ezekkel kapcsolatos szakmai álláspontját.

1. Az egyházi fenntartású köznevelési intézményekkel összefüggésben kiadott elvi állásfoglalásban a korábbi biztoshelyettes országos szintű megállapításokat tett arról, hogy milyen mértékben vesznek részt az egyházi intézmények a roma gyermekek nevelésében és oktatásában, valamint, hogy az egyházi iskolák számának növekedése milyen hatással volt a roma gyermekek inkluzív neveléshez való jogának érvényesítésére.

Az elvi állásfoglalás rámutatott arra, hogy a gyermekek családi háttere, társadalmi helyzete és a roma származás döntően befolyásolja köznevelési pályafutásukat és jövőbeni esélyeiket. A biztoshelyettes megállapítása szerint Magyarországon az oktatási szegregáció a halmozottan hátrányos helyzetű, kiemelten pedig a roma nemzetiségű gyermekeket érintő legelterjedtebb diszkriminációs mechanizmus.

A biztoshelyettes kiemelte, hogy a szegregáció még abban az esetben is káros, ha az érintett intézmények formailag megfelelnek a köznevelési elvárásoknak, hiszen a szegregált környezet szűkíti a társas kapcsolatok és hálózatok körét, ami később a továbbtanulásban és a munkaerőpiacon is komoly hátrányokat okoz, továbbá súlyos pszichés és identitásbeli következményekkel jár. Az elvi állásfoglalás hangsúlyozza azt is, hogy az elkülönítés következtében a megbélyegzettség, a

¹ 6/2025. számú elvi állásfoglalás a párhuzamosan megjelenő egyházi fenntartású köznevelési intézmények felvételi és működési gyakorlatának, valamint a roma gyerekek iskolai szegregációjának az összefüggéseiről, 2025. november 3., A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes figyelemfelhívása a helyi önazonosság védelméről szóló 2025. évi XLVIII. törvény gyakorlati alkalmazásával összefüggésben, 2025. november 3.; [Közzétesszük az AJBH oldaláról eltüntetett dokumentumokat](#)

kirekesztettség érzése és a kisebbségi élménye tartósan rögzülhet a gyermekekben, ami önbecsülésüket akár egész életükön át hátrányosan befolyásolhatja.

A Koalíció álláspontja szerint a szegregált oktatásról szóló bármilyen szakmai vitának elsődlegesen arra kell fókuszálnia, hogy **a szegregáció a gyermekek számára bizonyítottan súlyos és hosszú távú károkat okoz.** E káros hatások mérlegelése minden egyéb szempontnál – így többek között az egyházi fenntartók autonómiájánál vagy fenntartóként az oktatásban való részvételük jogánál – **jelentősebb,** hiszen a gyakorlatban gyermekek ezreinek életútját befolyásolja, ha többségi, azaz nem roma társaiktól elkülönítve, sok esetben alacsonyabb minőségű oktatásban vesznek részt.

Az elkülönítés hosszú távon mélyíti a társadalmi törésvonalakat. Azok a gyerekek, akik soha nem találkoznak egymással, később sem fogják egymást értéként látni és egymással kapcsolatba lépni, együttműködni. **Az előítéletek és sztereotíp gondolkodás is abból adódik, ha nem ismerik egymást. Az OECD adatai alapján Magyarországon a legszorosabb a korreláció a család szocio-ökonómiai helyzete és a gyerekek életkilátásai között,** a tanulók eredményeit az határozza meg, hogy hova születtek, és így melyik iskolába fognak bejutni.

A Koalíció azt is kiemeli, hogy a szegregáció fennmaradásában szerepet játszanak a magyar társadalomban jelenlévő előítéletek és a rendszerszintű kirekesztés különböző formái. E körülmények között még inkább elvárható, hogy **egyetlen iskolafenntartó se működtessen olyan intézményi gyakorlatokat, amelyek a roma gyermekek részvételét ténylegesen korlátozzák.**

Az elmúlt 12 évben a nemzetiségi biztoshelyettes számos üggyel összefüggésben tett megállapításokat, és fogalmazott meg építő jellegű javaslatokat a roma gyermekek oktatási szegregációja miatt.² A most kiadott elvi állásfoglalás azonban az első, amely a legátfogóbban vizsgálta meg, milyen gyakorlati következményekkel járt a roma gyermekek oktatására az egyházi fenntartású köznevelési intézmények számának jelentős növekedése. A biztoshelyettes elvi állásfoglalásában elsőként mutatta be részleteiben azt a tendenciát, amelyre oktatáskutatók az elmúlt években számos alkalommal felhívták a figyelmet: **az egyházi iskolák működése összességében növeli a roma gyermekek oktatási elkülönítését és csökkenti a befogadás esélyeit.**

Az elvi állásfoglalás rámutat arra is, hogy bár az egyházi intézmények felvételi szabályaikban jellemzően nem alkalmaztak nyíltan kirekesztő feltételeket, oktatásszervezési gyakorlatuk, valamint a felvétel körülményeinek és feltételeinek kialakítása olyan közvetett mechanizmusokat teremtett, amelyek hatékonyan tartották távol a roma családok többségét és gyermekeiket az intézményektől.

Az elvi állásfoglalás azonosítja azokat a főbb szabályozási pontokat, amelyek rendszerszinten járulnak hozzá a roma gyermekek kizorulásához az egyházi fenntartású intézményekből: az egyházi iskolák felvételi kötelezettségét, a körzetkijelölési szabályokat, a felvételi eljárásra vonatkozó eltéréseket az állami és egyházi iskolák között, az új egyházi intézmények működési engedélyezési eljárásának hiányosságait, az egyházi fenntartók törvényességi ellenőrzésével kapcsolatos hiányosságokat és a köznevelési szerződések tartalmi hiányait.

A biztoshelyetttel egyezően a Koalíció ezért arra kéri a Belügyminisztérium köznevelésért felelős államtitkárát, hogy fontolja meg a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény és annak végrehajtási rendeletei módosításának lehetőségeit akként, hogy az egyházi fenntartású köznevelési intézmények is kötelező és arányos módon vegyenek részt az iskola körzetébe tartozó hátrányos helyzetű, illetve rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek

² 5/2021. számú elvi állásfoglalás a gyöngyöspatai roma gyermekek nevelési-oktatási helyzetével összefüggésben feltárt egyedi és általános problémákról; 2/2022. számú elvi állásfoglalás az iskolai hiányzások miatt indítható szabálysértési eljárások és más szankciók vizsgálatáról; 3/2023. számú elvi állásfoglalás a képesség szerinti osztályba sorolás és a roma gyermekek oktatási szegregációjának összefüggéseiről, valamint az oktatási inklúzió szükségességéről; 1/2024. számú elvi állásfoglalás az óvodai költségterítéses foglalkozások és az iskolai tagozatok szegregációs kockázatairól; 4/2024. számú elvi állásfoglalás a helyi tömegközlekedés és az iskolabusz hiányából fakadó, az egyenlő bánásmód sérelméhez vezető visszasságokról

oktatásában, nevelésében. Felkérjük arra is az államtitkárt, hogy **teremtsék meg annak jogszabályi hátterét, hogy ne lehessen párhuzamosan nem tankerületi fenntartású köznevelési intézményt indítani** akkor, ha azt az adott településen a gyermeklétszám nem teszi indokolttá, és/vagy az újonnan létesülő iskola hatására szegregációs helyzet állhat elő rövid vagy hosszabb távon.

Emellett a Koalíció azt is fontosnak tartja, hogy **teremtsék meg annak jogszabályi hátterét, hogy olyan településen, ahol van legalább két feladatellátási hely, semelyik két intézmény között ne lehessen 15 százalékpontonál nagyobb különbség a hátrányos helyzetű (HH és HHH) és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (RGYK) részesülő tanulók között.**

Fontosnak tartjuk – a biztoshelyetttel egyezően – azt is, hogy az **egyházi intézmények törvényességi felügyeleti vizsgálatai** során jelenjenek meg az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésével kapcsolatos szempontok is. Alapvető követelménynek tartjuk, hogy minden olyan beavatkozásnak, amely akár punitív, akár ösztönző módon arra irányul, hogy a roma és/vagy hátrányos helyzetű gyerekek többségi társaikkal együtt nevelkedhessenek a köznevelési intézményekben, **társulnia kell szakmai-módszertani ajánlásokkal és az azok megvalósításához szükséges pénzügyi forrásokkal is.**

2. A nemzetiségi biztoshelyettes a helyi önazonosság védelméről szóló 2025. évi XLVIII. törvény gyakorlati alkalmazásával összefüggésben ún. figyelemfelhívással élt, miután számos önkormányzat – mára már több mint 100 település – olyan helyi rendeleteket alkotott, amelyek bizonyos szempontok alapján korlátozzák új lakosok lakcím létesítését vagy betelepülését, zömmel a betelepülők iskolai végzettsége, jövedelmi-vagyoni viszonyai, foglalkoztatottsága vagy büntetett előélete alapján.

Felhívásában a biztoshelyettes rámutatott arra, hogy **e helyi rendeletek jelentős alapjogi kockázatokat** hordoznak, hiszen a rendeletekben szereplő – sokszor önkényes és megbélyegző – feltételek **sértik az emberi méltósághoz való jogot és a jogbiztonság követelményét, korlátozzák a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogot, valamint a tulajdonhoz való jogot.** E szabályok számos esetben alkalmasak arra is, hogy **a roma közösségek tagjaival szemben közvetett hátrányos megkülönböztetést** valósítsanak meg.

A biztoshelyettes szerint a rendeletek folyamatos megalkotása tovább növeli a hátrányos helyzetű emberek lakhatási feltételekkel kapcsolatos bizonytalanságát és kiszolgáltatottságát, és **fennáll annak a veszélye, hogy a lakhatási mobilitás korlátozása következtében bizonyos térségek szegregációja, kirekesztettsége és leszakadása tovább mélyül.** Felhívta a figyelmet arra is, hogy amennyiben az érintettek egy-egy településről kiszorulnak, és a szomszédos településekre sem tudnak beköltözni, az érintett régiókban **családok válhatnak hajléktalanná.**

A Koalíció a biztoshelyetttel egyezően súlyosan aggályosnak tartja, hogy a nyíltan szegénységellenes és közvetve elsősorban a roma lakosságot hátrányosan érintő helyi rendeletek olyan következményekkel járnak, amelyek **egyes országrészekből teljes mértékben kiszorítják a roma és a szegény családokat.** Ez – a figyelemfelhívásban felsorolt számos alapjogi probléma mellett – közvetlen gyermekjogi következményekkel is jár.

A Koalíció álláspontja szerint a „helyi önazonosság védelme” címén meghozott szabályozások **tovább növelhetik a szegénységben élő gyermekek térbeli koncentrációját,** ami a lakóhelyi és az oktatási szegregáció erősödéséhez vezethet azokon a településeken, ahol betelepülésük még nem tiltott. Emellett **súlyos lakhatási válságot** idézhetnek elő a legkiszolgáltatottabb családok számára, amely végső soron a **gyermekek családban való nevelkedéséhez való jogát is veszélyezteti** azáltal, hogy növeli annak esélyét, hogy a gyermekek családjai átmeneti vagy tartós létbizonytalanságba kényszerülnek. Mindezek a tényezők **ellentétesek a gyermek legfőbb érdekeivel, valamint a diszkrimináció tilalmával és az esélyegyenlőség követelményével.**

A nemzetiségi biztoshelyettes figyelemfelhívásában arra tett javaslatot a jogalkotó számára, hogy soron kívül végezze el a hivatkozott szabályozás alapjogi felülvizsgálatát és módosítását, szükség esetén pedig helyezze azt hatályon kívül.

A Koalíció emellett fontosnak tartja azt is, hogy maguk a helyi önkormányzatok – a jogállamiság, az alapjogok és kifejezetten a gyermekek jogai melletti elköteleződésük jeléül – ne csupán tartózkodjanak a „helyi önazonosság védelme” címén kirekesztő helyi rendeletek elfogadásától, hanem kövessék azon helyi önkormányzatok példáját is, amelyek nyíltan elutasítják a kirekesztő rendeletalkotást.

A legkiszolgáltatottabb helyzetben élő gyermekek és családjaik iránti szolidaritás egyéni és közösségi szinten egyaránt elvárt és indokolt; ez az egyetlen olyan megközelítés, amely összhangban áll az emberi méltóság tiszteletben tartásával. Ezzel szemben azok a helyi gyakorlatok, amelyek rendeleti úton igyekeznek a társadalmi problémákat a település határain kívülre helyezni, ellentétesek mind a gyermekek jogainak védelmével, mind a modern, befogadó önkormányzati működés elveivel.

Meggyőződésünk, hogy a gyermeki jogok, a jogegyenlőség érvényesítése és komolyan vétele, az erről folytatott folyamatos, transzparens és érdemi párbeszéd nemcsak hazai és nemzetközi emberi jogi kötelezettség, hanem közös, osztársadalmi érdek és kötelesség.

Budapest, 2025. november 21.

A Gyermekjogi Civil Koalíció szervezetei részéről:

Amnesty International Magyarország
Bagázs Közhasznú Egyesület
Család, gyermek, ifjúság Közhasznú Egyesület
European Roma Rights Centre (ERRC)
Élményakadémia Közhasznú Egyesület
Háttér Társaság
Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány
Igazgyöngy Alapítvány
Jogismeret Alapítvány
Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány
Magyarországi Terre des hommes Alapítvány "Lausanne"
MPT Gyermekvédők Korczak Községe
Romaversitas Alapítvány
Rosa Parks Alapítvány
Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete
Társaság a Szabadságjogokért (TASZ)
Validity Alapítvány
Világ szép Gyermekvédelmi Alapítvány

és egyéni szakértői, mint:

Adler Katalin
Bíró Dalma
Dr. Gellér Judit
Dr. Gyulai Edina
Ercse Kriszta
Dr. Hegedűs Judit
Dr. Herczeg Rita

Dr. Jánoskúti Boglárka
Dr. Katonáné dr. Pehr Erika
Dr. Lux Ágnes
Dr. Makai Éva
Dr. Mátyók Fanni
Mohácsi Erzsébet
Németh Barbara
Sebhelyi Viktória
Dr. Toma Andrea
Dr. Tordai Edina
Varga-Sabján Dóra

A nyilatkozattal megfigyelő szervezetként egyetért:

Civil Közoktatási Platform